

Prometne nesreće na votivnim slikama Svetišta Majke Božje na Trsatu

Traffic Accidents on Votive Paintings at the Shrine of the Mother of God at Trsat in Croatia

Ante Škrobonja

Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci

51000 Rijeka, Ul. braće Branchetta 20

Sažetak Ovim prilogom autor se nadovezuje na svoja ranija povijesnomedicinska istraživanja, koja su izravno ili posredno vezana uz Svetište Majke Božje na Trsatu. Ovoga puta to su opservacije povezane s određenim zavjetnim darovima u prigodnoj kapeli. Medikoikonografskom analizom izdvojena je skupina slika nesreća u prometovanju na moru, cestama i željeznici. U zaključku se naglašava da pristup Trsatskom svetištu s povijesnomedicinskog motrišta otvara nove horizonte u čijem kontekstu ono postaje ne samo dio religijske tradicije već i izvor za brojna druga istraživanja. U ovom slučaju to može biti i vrijedan prilog povijesti razvoja prometa i popratnih nesreća u Hrvatskoj.

Ključne riječi: Hrvatska, medicina u umjetnosti, nesretni slučajevi, povijest medicine, promet, religija

Summary By this paper, the author continues his earlier medico-historical reviews, which are, directly or indirectly, connected with the Shrine of the Mother of God at Trsat in Croatia. This time, it goes about medico-historical observations connected with votive gift from occasional chapel and treasury. The analysis of medicol-iconography imagery of the votive picture gallery defines group of traffic accidents - on the sea, road and railway. In conclusion, it is stressed that an approach to the shrine of Trsat from medical-historical aspect opens new horizons in which context it becomes not only a part of religious tradition, but also a precious contribution to the history of traffic development and traffic accidents in Croatia.

Key words: accidents, Croatia, history of medicine, medicine in art, religion, traffic

Proslav

U sedamstogodišnjoj povijesti najstarijega hrvatskog marijanskog Svetišta na Trsatu (danas četvrti grada Rijeke) nebrojeni su vjernici i hodočasnici na najrazličitije načine izražavali zahvalnost na iskazanoj milosti ili upućivali molbe Majci Božjoj. Usmena predaja i sačuvani materijalni dokazi: samostanski anali i zavjeti u obliku zapisa, predmeta i slika što ih je pobožni puk stoljećima darivao svojoj Trsatskoj Gospi, impresivno svjedoče da je među njima bio velik broj bolesnih i unesrećenih, kao i njihovih najbližih.

Premda su votiva svojevrsni specifikum ovoga svetišta, ne manje izazovan je i preostali likovni inventar koji uz primarnu - religijsku poruku i zavidne artistske kvalitete pobuđuje pozornost i s brojnih drugih polazišta. U primjeru ovoga prikaza to će biti slobodniji pogled s povijesnog motrišta usmjeren prema nekoliko karakterističnih zavjetnih slika s motivima prometnih nesreća.

Kratka povijest Svetišta na Trsatu i izvori za istraživanja

Predaja počinje od godine 1291. do 1295. za koje se vrijeme veže boravak Marijine Nazaretske kućice na Trsatu odakle će, na žalost, biti prenesena na drugu obalu Jadrana, u talijanski grad Loretto. Nemalo zatim, da bi ublažio tugu svog puka, knez Nikola I. Frankopan na mjestu Svete kućice podiže kapelu - jezgru budućeg svetišta. U 15. stoljeću, bježeći pred Turcima, iz Bosne stižu franjevci koji uz novu crkvu podižu i svoj samostan ostajući tako do današnjeg dana vjernim čuvarima Svetišta. Premda je veći dio, osobito najranije povijesti, i dalje obavijen legendom, neobično važni su objektivno pisani dokumenti - od najstarijih sačuvanih čiji su autori: Franjo Glavinić (1) i Carlo Pasconi (2), pa novijih: J. Jančić (3), Dragan Dujmušić (4) i Andrija Rački (5) do suvremenih: Paškal Cvekan (6), Emanuel Hoško (7), Radmila Matejčić (8) i mnogih drugih koji, svaki sa svog

motrišta, osvjetljavaju fenomen Svetišta Trsatske Gospe. U tim se radovima, u globalu ili parcijalno, iscrpno i meritorno obrađuje kompletan umjetnički fundus - vrijedne slike, kipovi, inventar... te njihovi autori. Kao objektivni predložak ta su djela nužna u svim segmentima povijesnih istraživanja - u etnografiji, književnosti, gospodarstvu, pomorstvu, pa tako i u medicinskim razmatranjima. Krenemo li analizirati trsatski likovni fundus vođeni medicinskom znatiželjom, u literaturi ćemo na žalost naći tek na nekoliko kraćih priloga (9) te jedan antropološko-medicinski prilog o djetetu na trsatskim slikama (10).

Kapela zavjetnih darova

Ulaskom u Kapelu zavjetnih darova neupućeni posjetitelj ostaje višestruko zatečen sjetnim ugodajem i neobičnim eksponatima. Čudesan je to inventar - šarolika zbirka od oko 550 izloženih zavjetnih slika različitih formata i tehnika, što su ih u rasponu od nekoliko stoljeća, zanatski više ili manje uspješno, ostvarili nebrojeni slikari, a nerijetko i sami molitelji, odnosno zahvalnici. A tek zavjetni predmeti? Od čisto sakralnih poput kipova Bogorodice, raspela i krunica, preko zlatnih i srebrnih srdaca, do onih profanijih - nakita i maketa brodova te medicinarima posebno zanimljivih štaka i sličnih ortopedskih pomagala. Postava nije fiksna, jer se stalno nadopunjuje novim darovima pa poneki od starijih postupno, ili na određeno vrijeme, bivaju premješteni u posebno spremište koje čini daljnjih dvjestotinjak slika. Nadalje valja podsjetiti da su najvredniji darovi pohranjeni u samostanskoj riznici i dostupni posjetiteljima u određeno vrijeme i uz primjerenu pratnju.

Medicinsko-ikonografskom analizom votivne pinakoteke moguće je definirati tri glavne skupine i nekoliko podskupina. U pravilu su to slike - "zahvaljenice" nastale i darovane nakon ozdravljenja ili sretnog ishoda neke pogibelji.

- Bolesnici i ozdravljenje - bolesnik je u bolesničkome

krevetu ili čak na operacijskome stolu. Uz njih su obično i njegovi najbliži - molitelji ili zahvalnici.

- Pogibeljne situacije: - padovi s visine, stradanja u bombardiranju te posebno prometne nesreće svih vrsta - cestovne (od zaprežnih kola do automobila), željezničke i pomorske (od jedrenjaka u oluji do Titanica i modernih brodova).
- Slike zahvaljenice sa sakralnom ikonografijom i dodatnom votivno-medicinskom porukom.
- Zajednička specifičnost na svim slikama je uvijek i na vidnome mjestu prisutan lik Trsatske Gospe koja zračeći dobrotom i optimizmom tješi i ohrabruje nesrećenog i oboljelog, kao i njihove najbliže.

Zahvaljenice s motivima nesreća u prometu

Odlučivši se potražiti zavjetne darove koji su na bilo koji način povezani sa sretnim ishodom nakon nesreća u prometu, nakon pažljivog pregleda znatiželjniku će se kao najbrojnije nametnuti četrdesetak slika i maketa brodova. To je i razumljivo s obzirom na činjenicu da je Majka Božja Trsatska najštovanija u svojoj neposrednoj okolini - u Hrvatskom primorju i na otocima, gdje se najviše prometuje upravo morem. Kako je upravo ovaj kraj stoljećima bio i neiscrpna kolijevka naših ponajboljih mornara i kapetana, koji su se od malih nogu, sa svojim majkama, molili Trsatskoj Gospi za svoje očeve na moru, razumljivo je da će joj se nastaviti obraćati i poslije kada budu i sami osjetili pogibeljnu prijetnju morskih oluja (slika 1). Tako će, uz maksimalno poštovanje svih ostalih svetaca i regionalnih Gospi, Trsatska Majka Milosti postati i glavnom zaštitnicom svih naših mornara koji je, ne bez razloga, nazivaju Zvijezdom mora i Kraljicom Jadrana.

Slika 1. Zahvaljenica Presvetoj Djevici Trsatskoj Josipa Kozulića, kapetana austrijskog brika "Genio" za čudesno spasenje u oluji, 12. ožujka 1844., uz obalu Romagne, između otoka Palmerola i Genutti. (Michelle Fano, akvarel, 68,5 X 48 cm)

Slika 2. Kolaž fotografija i crteža o brodolomu "Titanica" 14. travnja 1912. Dar spašenoga hrvatskog mornara Josipa Cera

Uz brojne prigodne zapise i najrazličitije darove znanih i nezvanih pomoraca, svakako najdojmljivija je kolekcija od četrdesetak slika jedrenjaka i parobroda u olujama te vrijednih maketa brodova koji, okupljeni na jednom mjestu najzornije dočaravaju ne samo svu težinu "mornarskog kruha sa sedam kora" već su i jedinstven muzej razvoja našeg pomorstva, osobito u razdoblju od početka 19. do sredine 20. stoljeća. Uz njih susrećemo i nekoliko velikih modernijih trgovačkih brodova te dva putnička broda od kojih je svakako najzanimljiviji brodolom "Titanica" (slika 2) na kojemu je bilo i Hrvata. Jedan od njih, Josip Cer, u znak zahvalnosti za spasenje donio je na Trsat sliku s nekoliko sekvenci i detaljnim opisom tragičnog događaja u kojem se spasilo samo 705 putnika, dok je preostalih 1.635 stradalo u ledenom moru (11).

Od prometnih nesreća na kopnu najčešće su one na cestama. To su pretežno neasfaltirane - bijele ceste po kojima

prometuju vozila s konjskom zapregom, a poslije i prvi automobili. Iz prve skupine slika neobično impresivan je realističan prikaz djeteta koje se nepažnjom našlo između dvojih zaprežnih kola (slika 3). Prema zapisu na slici to se dogodilo 26. rujna 1906. sinu Marije Dubrović iz Bakra. Kočijaš najvjerojatnije nije vidio dijete, a i da jest, zacijelo ne bi uspio zaustaviti ni konje ni zapregu, te bi neminovno uslijedila nesreća. Budući da se to čudom nije dogodilo, zahvalna je majka, vjerujući u posredovanje Trsatske Gospe, naručila sliku koju je u znak zahvalnosti 15. ožujka 1908. odnijela u Trsatsko svetište.

O automobilskim nezgodama koje su zagovorom Majke Božje Trsatske sretno završene, najrečitije govori slika "Balile" čiji je vozač zbog neočekivane zapreke ili rupe na makadamskoj cesti izgubio kontrolu nad vozilom te je automobil u punoj brzini skrenuo prema provaliji.

Slika 3. "Hvala Majci Božjoj, koja mi je spasila sina 26. rujna 1906. od velike pogibelji. Marija Dubrović, Bakar". (M. V. Miška, ulje na dasci, 45 X 60 cm, 1908.)

Slika 4. "Čudom spašeni od smrti u nesreći 16. kolovoza 1943. u 7 sati ujutro, u znak zahvalnosti poklanjamo Gospi Trsatskoj. Bianco Ernesto i Stencler Renato". (Stipanović, tempera na dasci, 50 X 70 cm, 1948?)

Budući da se sve dobro svršilo, zahvalni sudionici Ernesto Bianco i Renato Stencler u prigodnoj se posveti, na talijanskom jeziku, prisjećaju toga događaja koji se zbio 16. kolovoza 1943. u 7 sati ujutro i zahvaljuju Djevici Trsatskoj. (slika 4).

Nekoliko sljedećih slika zahvaljenica prikazuje nesreće u željezničkom prometu kao što su primjerice pad iz jurećeg vlaka ili nezgoda na riječkom željezničkom kolodvoru u blizini Luke, 4. kolovoza 1951. u kojoj je Danica Bezga sretno izbjegla kotače putničkog vlaka iz kojeg je najvjerojatnije ispala, ili im se neoprezno približila (slika 5).

Epilog

Uz ovaj, tek fragmentarni, prikaz nekoliko najdijeljenijih primjera, s lakoćom bi se moglo pronaći još mnogo sličnih, više ili manje zornih, slikovnih i pismenih, svjedočanstava o sličnim i inim nesrećama kao vječnim

čovjekovim suputnicima. Uza sve to, za kraj, ostaje saznanje da u kapelu zavjetnih darova Trsatskog svetišta i dalje pristižu nova votiva, što najrječitije govori u prilog optimizma s kojim se naš puk i dalje, u ovom slučaju zahvaljujući i svojoj Gospi, nosi s ovozemaljskim nedaćama.

S druge pak strane, sagledano s racionalnijeg motrišta, Trsatsko je svetište neupitno prvorazredni vjerski i univerzalni spomenik s neiscrpim duhovnim, ali i mogućim praktičnim inspiracijama. Stoga je, u tom kontekstu, prihvatljiv i pristup s povijesnomedicinskog polazišta koji će radoznalcu zasigurno podariti neke nove vidike s kojih najstarije hrvatsko marijansko svetište postaje dragocjenim i univerzalnim izvorom svekolike hrvatske povjesnice, čije su sastavnice i netom prikazana prometala i neminovne popratne nesreće.

Slika 5. "Zahvalnost dobroj Majci Božjoj Trsatskoj" Danice Bezga za spasenje 4. kolovoza 1951. (nepoznat autor i godina, akvarel, 36 X 52 cm)

Literatura

1. GLAVINICH F. Historia Tersattana, raccolta delle antiche, e moderne historie, e traditioni. Udine: Apresso Nicola Schiaratti, 1648.
2. PASCONI C. Triumphus coronatae reginae Tersactensis. Venetiis: Apud Jo, Baptistam, 1731.
3. JANKOVIĆ J. O sadašnjosti i prošlosti Trsata. Rijeka: Izveštaj Kraljevske velike Gimnazije na Rijeci 1885/86: 42-9.
4. DUJMUŠIĆ D. Krićka povijest Svete kuće Marijine u Loretu i njeni prenos, Rijeka: Kuća dobre štampe, 1912.
5. RAČKI A. Povijest Grada Sušaka. Sušak: Tisak Primorskog štamparskog zavoda D.D., 1929: 102-28.
6. CVEKAN P. Trsatsko svetište Majke milosti i franjevci njeni čuvari. Trsat, 1985.
7. HOŠKO E. Na vrhu Trsatskih stuba. Rijeka: Tiskara Rijeka, 1991.
8. MATEJČIĆ R. Crkva Gospe Trsatske i Franjevački samostan. Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1991.
9. ŠKROBONJA A. Medicinski elementi na zavjetnim slikama Svetišta Majke Božje na Trsatu. U: Munić D. ur. Zbornik znanstvenog skupa "Sveti Vid II.", Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1997: 167-75.
10. ŠKROBONJA A, ŠKROBONJA T. Medical iconographic imagery of a child on frescos and votivapaintings at the Shrine of The Mother of God at Trsat in Croatia. Abstracts of 34th International Congress on the History of medicine. Glasgow, 1994: 120.
11. H. š. Iz Kapelice zavjetnih darova - Titanic. Marijin Trsat 1998;32(1):7.

Andeo čuvar

On zna da njen organizam ne proizvodi vitamin C. Ona zna da je zaštićena jer ima svog anđela čuvara.

Plivit®C djeluje protiv virusa i bakterija, jača imunitet i obnavlja organizam.

Svaki dan!

Plivit®C
Vaš organizam kao savršen mehanizam
vitamin C

11
10